

Els serveis socials: decisius per a la cohesió social

Els serveis socials constitueixen un conjunt organitzat de prestacions i actuacions necessàries per a atendre i protegir els ciutadans i ciutadanes, o bé d'una forma individual o al si de la família o la comunitat i en aquelles situacions de risc o en les contingències que posen en perill el seu desenvolupament personal i social, el seu accés a la participació social i l'exercici dels seus drets i el seu propi benestar. També són uns serveis decisius per a promoure la cohesió social.

Els serveis socials entesos com uns serveis de dret, s'inscriuen en el conjunt de serveis i prestacions necessàries: pensions, salut, educació, protecció de l'atur... propis dels anomenats estats o societats del benestar que es basen en el principi de solidaritat mitjançant un sistema de redistribució de la riquesa.

Les prestacions del benestar com la salut, l'educació o els serveis socials tenen el seu origen a Europa des d'un ventall de diferents sistemes de protecció: privats, mutualisme o beneficència. En moments històrics diferents i a un ritme diferent en les diverses nacions o Estats que han configurat o configuren el mapa europeu. Al llarg dels segles XIX i XX, aquests sistemes o serveis van evolucionar cap a sistemes de dret. En el cas dels serveis socials, l'evolució va ser més tardana, especialment en els països de l'Europa meridional, amb models de cobertures de les necessitats centrats en la família i en organitzacions solidàries dedicades a la beneficència, com aquelles al voltant de l'Església catòlica.

A Espanya, el naixement i evolució dels serveis socials han estat molt desiguals. Però cal remarcar quatre moments:

- Abans de la dictadura: en la primera part del segle XX coincidint amb la II República.
- Durant la dictadura: de forma ostensiblement insuficient en el marc del sistema de protecció de la seguretat social durant l'anomenat franquisme tardà.
- Amb l'adveniment de la democràcia: l'impuls i per part dels primers ajuntaments democràtics.
- Amb la creació de les Comunitats Autònomes, les competències exclusives per part d'aquestes i els processos de transferències per part de l'Estat.

Cal també reconèixer el paper que ha tingut la beneficència fins a la Constitució, tant per part dels ajuntaments i diputacions com per les organitzacions religioses i, en menor mesura, per part de la societat civil organitzada.

És justament en la segona part de la dècada dels anys 80 que les CC.AA comencen a legislar en matèria de serveis socials i apareixen les primeres lleis. A Catalunya, la llei de l'any 1985. Amb les noves lleis es pretén passar del model mixt, basat en l'assistencialisme (ajuntaments, residual de seguretat social) i de beneficència, a un model de drets. Aquesta llei de serveis socials serveix per estructurar un sistema de serveis en dos nivells d'atenció: l'atenció primària i l'atenció especialitzada; organitzar territorialment els serveis: àrees bàsiques de serveis socials, sectors comarcals, sectors regionals...; establir una primera cartera de serveis; atribuir competències entre les administracions públiques; regular la inspecció i el paper del sector privat.

Cal, per tant, reconèixer que aquesta primera llei ha servit per desenvolupar i organitzar un model de serveis socials. Malgrat aquests aspectes positius hi ha hagut com a mínim cinc aspectes a considerar per explicar l'insuficient desenvolupament d'una xarxa de serveis socials. Tres aspectes serien relatius a voluntats de govern i dos aspectes que es podrien considerar com a factors d'entorn social:

En relació amb les voluntats dels diferents governs:

- L'insuficient desenvolupament normatiu de la llei: especialment pel que fa a la coordinació entre els nivells assistencials o el sistema d'accés a la xarxa.
- Malgrat que la llei parla de drets i universalitat, en la pràctica no estan desenvolupats aquests drets ni garantit el finançament necessari.
- El poc consens entre els diferents agents socials i polítics al voltant de l'actual llei, conseqüència de la situació política de majories absolutes existent en l'època de la seva elaboració i tramitació.

En relació amb l'entorn:

- Una dècada (els anys 90) de constricció pressupostària propiciada per polítiques econòmiques orientades al dèficit 0.
- Una visualització generalitzada entre la classe política i els líders socials a considerar els serveis socials com associats exclusivament a les persones més desfavorides.

Totes aquestes consideracions anteriors són fonamentals per a entendre la situació de retard històric dels serveis socials i poder valorar el moment decisiu en què ens trobem.

És justament a partir de l'entrada en el nou segle quan es comencen a donar alguns fenòmens que fan que la visió en relació amb els serveis socials comenci a canviar:

- La demostració de l'eficàcia dels serveis socials per a protegir i atendre les persones amb necessitats socials i independentment de la seva situació econòmica.
- La intensificació del debat de la necessitat de protegir les situacions de dependència, propiciat per l'evidència de l'envelliment de la població.
- El desenvolupament de la cultura democràtica. En aquest sentit, cal remarcar la sensibilització social en relació amb el concepte de ciutadania i drets que propicien el naixement de paradigmes socials d'inclusió social i el dret a la participació, especialment rellevant en el cas de les persones amb discapacitat.
- La defensa a Europa del model de l'estat de benestar davant dels intents neoliberals en la dècada dels anys 90 de qüestionar-lo i desmantellar-lo. I en el cas dels països de l'Europa meridional, arribar a nivells de cobertura dels països del centre i nord d'Europa.
- La qualitat de vida com un dels factors de més preocupació dels ciutadans i, per tant, objectiu dels diferents programes polítics.
- La importància estratègica dels serveis socials com a serveis necessaris complementaris als sanitaris i racionalitzadors d'una pressió i consum inapropiats de serveis de salut.

- El canvi social de l'estructura de la producció de béns i serveis. En aquest sentit el creixement dels serveis a la persona i, per tant, començar a veure els serveis socials com a factor de creixement econòmic.
- Els canvis culturals en la política i l'administració pública: pèrdua de majories en el primer cas i incorporació de la necessitat i del valor del pacte social i, per tant, un model d'administració més relacional.

És en aquest marc social on es plantegen la necessitat d'una segona generació de lleis de serveis socials. El cas d'algunes CC.AA, aquestes lleis ja existeixen, en el cas de Catalunya era del tot necessària i estava anunciada en tots els programes dels partits polítics que concorrien a les eleccions de 2003.

Una de les primeres mesures de l'actual govern *tripartit* va ser la d'impulsar l'elaboració de la llei amb dues premisses:

- Ser una llei molt participada per part dels diferents agents socials: els ciutadans mitjançant els representants polítics, associacions i organitzacions. Els professionals mitjançant les corporacions professionals i els sindicats. Les entitats i organitzacions privades que produeixen serveis i les administracions públiques.
- Suposar un salt qualitatiu en l'establiment dels drets dels ciutadans.

I tot allò en un entorn encara no visible en relació amb dues incògnites que s'han de resoldre paral·lelament o prèviament a la mateixa llei:

- El nou Estatut d'Autonomia de Catalunya
- La més que probable llei de protecció a la dependència per part de l'Estat.

Per a realitzar aquest procés d'elaboració de la Llei, el govern de la Generalitat de Catalunya va endegar, en el primer trimestre de l'any 2004, un procés que comença per encarregar a un Comitè d'Experts l'elaboració d'un document de Bases que pogués servir per al debat. Aquest document es va presentar al Parlament de Catalunya durant l'últim trimestre de l'any passat. La presentació es va continuar amb els grups polítics amb representació parlamentària; en l'àmbit dels professionals de les diferents administracions catalanes; les organitzacions i federacions d'entitats socials; el sector públic i privat de la provisió de serveis socials, les organitzacions professionals; organitzacions sindicals... i la població en general, mitjançant diferents metodologies i aprofitant també les oportunitats que faciliten les noves tecnologies.

En l'actualitat s'està en la fase de presentació i recollides d'aportacions. En aquest sentit, s'han realitzat més de 70 presentacions públiques arreu de Catalunya entre novembre de 2004 i febrer de 2005.

Pel que fa a la recollida d'aportacions hi ha una comissió al si del Comitè d'Experts, encarregada de la recollida, estudi, sistematització i resposta.

Aquest debat és especialment clau per a concretar, entre d'altres, alguns aspectes centrals de la futura llei:

- L'establiment de drets i la seva modulació i prioritjació en relació amb la cartera de serveis.
- Els continguts del catàleg o cartera de serveis i la seva adaptació a les necessitats dels ciutadans i l'actual coneixement en matèria de serveis socials, fruit d'una experiència compartida de més de tres dècades.
- L'organització del sistema. És a dir, l'accés i els nivells d'atenció
- La descentralització i desconcentració de les competències i, per tant, dels serveis, sobre la base d'un model més proper territorialment als ciutadans.
- El paper de les organitzacions no governamentals, com a representants de la iniciativa social organitzada, en el sistema de serveis socials.
- La determinació de xarxes públiques que puguin donar garanties en relació amb la qualitat i estabilitat dels serveis.
- La participació en l'àmbit dels serveis socials.

Està previst a principis de l'any 2006 la tramitació del projecte de llei al Parlament de Catalunya, amb els informes i modificacions que hauran d'introduir els diferents organismes consultius i preceptius com són el Consell General de Serveis Socials, la Sindicatura de Greuges, el Consell de Govern Local o el Consell Consultiu.

Es tracta, doncs, d'un moment històric per als serveis socials de Catalunya, ja que la nova llei, que no oblidem s'està elaborant en un marc social d'altres reformes com l'Estatut o la previsible llei de protecció a la dependència, haurà de suposar un salt qualitatiu en la protecció dels ciutadans i les ciutadanes de Catalunya. És en aquest moment quan és decisiva la mobilització a la participació dels diferents agents i organitzacions socials de tota mena en el sentit d'un nou pacte social en matèria de serveis socials, que ajudi a donar cohesió a la nostra societat i benestar als nostres ciutadans i ciutadanes en un marc de permanents i ràpides transformacions socials.